



*Den hemmelige smerte* (Mette Knudsen, 2006). Framegrab.

## Kniven i kantaen

### De omskårne afrikanske kvinders hemmelige smerte

Af Mette Knudsen

Dokumentarfilm kan meget. I sjældne tilfælde endda redde menneskeliv. Det ser ud til, at *Den hemmelige smerte* (2006) er et af disse sjældne tilfælde.

Filmens tilblivelseshistorie går tilbage til oktober 2002. Til receptionen efter premieren på min film *Afrika i Aalborg* – om to kvinder fra Uganda, der ad skæbnens vildveje var endt i det nordlige Danmark – dukkede der blandt gratulanterne en ukendt afrikansk kvinde op og spurgte, om jeg ville lave en film om en historie, hun gerne ville fortælle mig mere om.

Ved senere møder fremgik det, at hun havde boet mange år i Danmark, og at

hun for flere år siden havde skrevet et teaterstykke om en ung afrikansk pige, der havde været i pleje hos hvide missionærer, men var blevet omskåret, da hun som seksten-årig vendte tilbage til sin biologiske far. Det var ikke lykkedes hende at få en teaterdirektør tilstrækkeligt interesseret i det skrevne, og hun ville nu forsøge at få det filmet. Stykket var angiveligt fiktion, og hun forestillede sig, at det skulle filmen også være.

Men det viste sig inden længe, at stykket var selvbiografisk. Og som dokumentarfilm blev det pludselig et langt mere spændende oplæg. Navnet Kate Kendel havde





Filmens hovedperson, Kate Kendel/Kadiatu Suma.  
Foto: Stine Hein og Simon Plum.

hun fået af sine hvide plejeforældre, men hendes afrikanske navn var Kadiatu Suma. Hun indvilgede i, at det skulle være en dokumentarfilm. Blot hun ikke selv skulle medvirke. Hendes person måtte spilles af en anden.

At skulle stå frem og åbent tale om sin egen omskæring ville være så grænseoverskridende for hendes blufærdighed, at hun lige så godt "kunne tage alt tøjet af og stå splitter nøgne midt på gaden." Som hun sagde til mig: "Hvordan ville du have det, hvis folk hele tiden udspurgte dig om dine kønsdele?" Hun fortalte, at når folk spurgte hende, om hun var omskåret, plejede hun altid at lyve. Og hvis det var danskere, plejede hun lynhurtigt at returnere spørgsmålet med et sarkastisk: "Nej! Og hvad med dig selv? Er du måske omskåret?"

Heller ikke blandt sine afrikanske, mandlige venner vovede hun at afsløre sandheden, for de fleste havde efter deres ophold i Vesten haft forhold til uomskårne kvinder, og nu så de med foragt på de omskårne. De ville "aldrig nogensinde mere være kæresten eller giftes med omskårne

kvinder! De kan jo ikke nyde det!"

Efterhånden blev Kate dog overbevist om nødvendigheden af at træde frem. Ikke fordi hun pludselig var blevet mindre blufærdig, men fordi hun besluttede at bruge sit eget eksempel i kampen for at redde andre piger fra kniven.

Efter måneders manuskriptarbejde og to års fundraising kunne optagelserne begynde. Vores lille hold – fotograf og producer Simon Plum fra Angel Film, Stine Hein på lyd og som fotoassistent, Kate og jeg selv – rejste til Sierra Leone på vestkysten af det store afrikanske kontinent. Og nu startede et kulturmøde af anseelige dimensioner.

Som Kate sagde efter den første dag: "Jeg kunne virkelig godt tænke mig at vide, hvordan der lige nu ser ud inde i jeres hoveder." Ja, mon ikke! Et uophørligt bombardement af uforglemmelige og chokerende indtryk havde taget deres begyndelse og skulle fra nu af fylde hver eneste optagedag.

**On location i Freetown.** Klokkeren er fem om morgenen. Natten er stadig dybsort og silkeblød i Sierra Leones kaotiske hovedstad. Barmhjertigt skjuler den vejsidernes stinkende dynger af forrådet affald. Den eneste form for gadebelysning opstår, når skraldet pludselig selvantænder og forvandles til flammende bål i det tætte mørke.

Om lidt skal vi af sted til en landsby 30 km inde i landet for at overtale en gruppe imamer til et filminterview om Koranens forhold til kvindelig omskæring. De holder morgenkonference klokken syv, og vi skal være der præcis. Det lyder meget disciplineret og slet ikke som 'afrikansk tid'. Vi må hellere være på dupperne. Hotellet har lovet at sætte Nescafé og varmt vand frem, så vi kan få en kop kaffe før afgang.



Men da vi vælter ud af sengen, ligger hotellet stadig indhyllet i en blid Tornerose-søvn. Alt er stille, og vi må nøjes med en banan og en slurk flaskevand. Hotellet er rent og nyt og bliver fortrinsvis brugt til møder og konferencer for lærere, sundhedspersonale o.l. Men selv om tretten års borgerkrig nu er slut, viser den overalt sine blodige spor. Hotellet er omgivet af mure med jernporte og bevæbnede vagter. Øverst er murene dækket af pigtråd og spidse glasskår.

Vi venter forgæves på Abdulraman, der er vores faste chauffør under optagelserne. Endelig dukker han op. En time for sent. Kate skælder ud. Jamen, hans vækkeur var gået i stykker, og han havde ikke råd til at købe et nyt. Han får penge til et vækkeur og strenge påbud om i fremtiden at komme til den aftalte tid.

Vejene er fulde af dybe huller. Selv små strækninger tager lang tid, men Abdulraman er eminent til den slalomkørsel, der er nødvendig, hvis bumpene ikke konstant skal hamre vores hoveder op i bilens tag. Der er ingen aircondition i bilen, så op med alle vinduer. Snart er vi dækket af støvet fra Afrikas røde jord.

Endelig når vi frem. Kun for at erfare, at imamen er bortrejst! Vi er mystificerede. Flere mænd forsamlers sig. De beder os følge med hen til et hus, hvor vi kan sidde ned udenfor. Det her kræver en grundig undersøgelse. Men efter en times diskussion frem og tilbage løser mysteriet sig: 'vores' gade ligger i en helt anden landsby. Solen brænder nu ubønhørligt, og den ekstremt høje luftfugtighed får hår og tøj til at sejle af sved.

Inden vi finder den rigtige landsby, er 'vores' imamer færdige med deres morgenkonference og i gang med forberedelserne til en begravelse. De sidder sammen med afdødes familie ude foran et hus på den

lerede hovedgade i landsbyen Waterloo. Der er spændt et stykke hvidt stof ud for at skærme dem mod solen. Vi sætter os i udkanten og venter. En afbrydelse er uacceptabel. Ting tager tid i Afrika. Som dagene går, finder jeg ud af, at enhver form for socialt samvær er omgærdet af et helt overvældende antal etikette-regler, som det er nødvendigt at overholde for at få noget som helst igennem. Jeg forstår nu til fulde betydningen af 'palaver'. Vi venter et par timer, og mødet må udskydes til næste dag.

Men pludselig sker der noget fantastisk, som forvandler denne indtil nu forgæves tur til det modsatte. Helt tilfældigt møder Kate sin afdøde mors meget gode veninde. De falder hinanden om halsen, og kvinden fortæller, at hun er på vej til landsbyens *kanta*. Kanta er navnet på den indhegning, hvor omskæringerne finder sted, og lige nu bor der cirka 20 nyligt omskårne piger. Som altid når Kate skal fortælle folk om, hvad vi laver, siger hun, at vi er ved lave en film om hendes liv – herunder 'indvielsen i Bundu-logen'. Det er forbudt at nævne selve ordet 'omskæring'. Kvinden lover at spørge, om vi må komme ind og filme.

**Bundu-logen.** I forbindelse med filmen har mange spurgt mig, hvordan i al verden kvinder overhovedet kan finde på at skære andre kvinders kønsdele af? Svaret er enkelt. At omskære piger er et erhverv. I Sierra Leone er det kun kvinder, som er særligt uddannet til omskæring, der må udføre operationen. De kaldes *digbaer* eller *sovier*. De gennemgår en længere oplæring/uddannelse i en særlig skole, en såkaldt *janka*, hvor de også lærer om plante-medicin og andre hemmelige ting. Når de er udlært, begynder de at arbejde og tjene penge til familiens underhold. Digbaerne har sluttet sig sammen i en hemmelig og



magtfuld loge ved navn Bundu-logen, og omskæringen er så udbredt, at ni ud af ti piger kommer under kniven.

Straffen for at være uomskåret i et samfund, der omskærer, er meget hård. For det første bliver du udelukket. Ingen af dine søstre eller de andre kvinder i din familie vil omgås dig – du bliver totalt frosset ud af kvindernes fællesskab. Hvis f.eks. kvinderne i familien går et bestemt sted hen og bader i floden, må du ikke komme med – det er ”kun for indviede”.

For det andet har alle ret til at behandle dig uden respekt og kalde dig for alle mulige skældsord, herunder *burka*, der er en stærkt ydmygende betegnelse for en uomskåret pige. I de fleste afrikanske familier er der mange børn, og hvert barn skal udføre et helt bestemt arbejde alt efter alder. Jo ældre du bliver, jo flere rettigheder har du, og jo mere af dit tidligere arbejde skal dine yngre søskende gøre for dig. De skal f.eks. hente vand til dig, når du beder dem om det. På den måde viser de dig respekt. De yngre skal altid vise de ældre respekt. Det gælder i hele samfundet. Det udtrykkes f.eks. således: ”Du har set solen stå op før mig, og du har smagt *fufu* (en slags mos) før mig, derfor ved du mere end mig, og det respekterer jeg dig for.” Denne respekt er meget vigtig i samfundet, og det er stærkt ydmygende ikke at blive behandlet med respekt. Og det bliver en *burka* ikke.

For det tredje: hvis en uomskåret pige alligevel får at vide, hvad der skal foregå inden for kantaens vægge og derfor nægter at blive omskåret, risikerer hun at blive smidt ud af landsbyen og aldrig at kunne komme tilbage til den. Hun bliver altså udstødt. Og det er en frygtelig straf i et fattigt samfund, hvor din eneste sikkerhed og hjælp er at finde i din familie. Uden din familie er du ingenting. Denne trussel tvinger mange piger, der egentlig ikke vil omskæres, til at

underkaste sig.

En anden måde at få pigerne til at makke ret på er, at naboer m.fl. straffer forældrene til en uomskåret datter ved ikke at ville købe deres varer. Og så går familiens forretning, der måske er deres eneste indtægtskilde, fallit, og familien har intet at leve af.

Hvis en voksen kvinde af en eller anden grund er undsluppet omskæring, og hendes kommende svigerfamilie finder ud af det, kan hun blive nødt til at blive omskåret alligevel. Ellers kan hun ikke blive gift med deres søn. Vi hørte om et eksempel, hvor svigermoderen ved det første barnebarns fødsel opdagede, at sønnens kone ikke var omskåret. Og knap var fødslen overstået, før kvinden blev tvunget under kniven.

I forbindelse med omskæringsritualerne bærer digbaerne ofte et hvidt eller rødt eller hvidt + rødt hovedtørklæde. Disse farver er så tæt forbundet med Bundu-logen og omskæring, at bare synet af de farver er nok til at få en omskåret kvinde til at bæve.

Som oftest er det forkert at sige, at en kvinde har valgt at blive digba. Det er en af de eneste ’uddannelser’, hun har kunnet få i et land, hvor der hersker total fattigdom. Mange forældre har ikke råd til at lade alle deres børn gå i skole. Og hvis der skal vælges mellem pigerne og drengene, vinder drengene, fordi man som regel stadig anser manden for familiens overhoved og forsørger. Derfor har en digba som regel ikke lært andet end at være netop digba og kan ikke andet arbejde.

Folk både frygter og respekterer digbaerne, fordi de har magt. Digbaerne kender til plantemedicin, de er en slags medicinkvinder, og de er fødselshjælpere. Da der er uendeligt få læger i Sierra Leone, er folk her meget afhængige af dem. Og ikke mindst: i alle befolkningslag er troen på overnaturlige kræfter stor. Digbaerne



er kendt for at kunne kaste forbandelser, men også for at kunne beskytte mod ulykker. Og hvem ønsker ikke at holde sig gode venner med en kvinde, der måske har magt til at skade dig, men også til at helbrede dig og skaffe dig succes i livet?

Ifølge den øverste digba i Kates fødeby, Magburaka, er digbaernes magt så stor, at en mand kun kan blive valgt til høvding, hvis han går ind for omskæring. To uger efter vores hjemkomst læste jeg i et FN-nyhedsbrev, at præsidenten havde betalt omskæringen af 1.500 piger for at sikre sig digbaernes stemmer – og dermed mange andre kvinders – ved det kommende valg.

**Adgang til kantaen.** Men her og nu er vores problem, at adgang til omskæringsstedet er strengt forbudt for mænd og uomskårne kvinder. Fotografen, Simon Plum, er en mand. Stine og jeg er kvinder, men hvis en uomskåret kvinde af vanvare kommer til at sætte sin fod ind i kantaen, bliver hun straks grebet og omskåret. Meget vil jeg ofre for de eftertragtede optagelser, men her går en knivskarp grænse.

Efter lange forhandlinger lykkes det – *money talks*. Jeg havde på forhånd besluttet ikke at filme selve omskæringen, selv hvis det skulle blive muligt. Det er simpelthen ubærligt at se på, og ens fantasi er rigeligt. Men nu går det hedeste af mine ønsker i opfyldelse – at optage de tilhørende ritualer inde i en kanta.

Ordet 'kanta' betyder egentlig 'fæstning'. Det er en stor rund indhegning af bambusstænger og bananblade. Den dag, hvor familierne og digbaen har besluttet, at pigerne skal omskæres, bliver de bragt ind i kantaen, hvor der kun er adgang for de omskårne piger og deres nærmeste kvindelige familie samt digbaerne.

Da dagen for vores optagelse oprinder, træder Stine og jeg bevæbnet med kamera

og mikrofon spændte og nervøse ind i kantaen. Det er et ubeskriveligt syn, der møder os. Langs hele den ene side af kantaen sidder der på den røde jord en lang række piger kun iført hovedtørklæde og *kanga* (et stykke stof bundet om livet). Den ældste er cirka tretten år, den yngste kun to. Deres ansigter og nøgne kroppe er malet kridhvide. Fra de hvide ansigter stirrer store mørke øjenhuler imod os med ubeskriveligt triste øjne. Øjne, der afspejler det uudslættelige chok og de vanvittige smerter, de netop har gennemlevet, da deres kønsdele blev skåret af uden bedøvelse.

Den første del af vores optagelse af pigerne inde i kantaen forløber smertefrit. Vi skynder os at filme de siddende piger på jorden og hele den opstillede række af digbaer. Men pludselig lyder der en rasende råben af mandestemmer uden for kantaen, og dens vægge giver efter for voldsomme slag. Kvinderne i kantaen råber nervøst i munden på hinanden.

Jeg spekulerer desperat på, hvor vores bil holder, og hvordan vi skal slippe uskadt hen til den. En af digbaerne vover sig udenfor. Mændene er rasende over, at to hvide, uomskårne kvinder – *opotoer* (slangudtryk for hvide, som alle børn konstant råber efter os) – har fået adgang til kantaen. Og oven i købet uden at mændenes loge er blevet anmodet om tilladelse hertil. Til sidst bliver mændene beroliget: vi tømmer lommerne for penge, og Kate går sammen med en digba ud og undskylder den alvorlige overtrædelse af traditionerne. Alle ånder lettede op.

**Hemmeligheden.** Den dag pigerne skal omskæres, føres de frivilligt eller med magt ind i kantaen, hvor digbaerne giver dem bind for øjnene for at skjule, hvem der fører kniven. På den måde er det ikke en enkelt kvinde, men alle kvinder, der





Indvielsesritualet i kantaen. Framegrab.

udfører omskæringen. Under trussel om forfærdelige ulykker skal pigerne efter omskæringen sværge en ed på aldrig nogen sinde at fortælle, hvad der er sket med dem. Derfor aner de allerfleste uomskårne piger intet om omskæringen på forhånd.

I starten undrede jeg mig en del over, hvordan omskæring kan holdes hemmelig, når der faktisk findes et ord for det. Men forklaringen er, at ingen i daglig tale bruger ordet 'omskæring'. I stedet taler man om 'indvielse'. Og at gennemgå indvielsen kalder man for at 'komme i Bundu'.

Det er forbudt at anvende ordet *sunna*, for det refererer til selve lemlæstelsen af kønsdelene. Da Kate efter optagelserne spørger en række digbaer, hvor 'sunna'

stammer fra, stivner de og siger vredt, at hun godt ved, at hun ikke må nævne 'hemmeligheden'. Deres betingelse for at lade sig interviewe er, at hun har svoret på, at hun ikke vil nævne den hemmelige del af indvielsen. Audiensen er forbi.

De uomskårne piger taler med stor længsel om at 'komme i Bundu', for de ser kun de omskårne pigers fine nye tøj, gaverne og festen. De ved intet om lemlæstelsen. Ingen – hverken pigernes mødre, mostre, bedstemødre eller andre piger – fortæller de uomskårne, at de får kønsdelene skåret af.

I Kates barndom fortalte kvinderne ofte pigerne om, hvor vidunderligt det var at 'komme i Bundu'. Næsten ligesom at kom-



me i himlen. Man fik alt, hvad man kunne spise – ja, hvis man ønskede sig antilopesteg, så kom antilopen springende og lagde sig lige pladask i ens skød. Og bagefter var der festen, beundringen og alt det nye tøj. Ingen nævnte selve omskæringen med et ord. Så meget desto større var chokket, når det skete.

Da vi havde filmet festen for pigerne i Kates hjemby, oplevede hun et sørgeligt *déjà vu*. Der kom en lille pige hen til hende og begyndte at fortælle, at hun længtes så inderligt efter at 'komme i Bundu' og opleve alt det vidunderlige, som hun havde fået fortalt om. Hun bad så mindeligt Kate, om hun ikke nok ville overtale hendes mor til, at det snart skete! Kate fortalte hende, at det skulle hun aldrig ønske, og når det skulle ske, skulle hun løbe langt væk.

I hovedstaden Freetown bliver det dog mere og mere kendt, at Bundu også omfatter afskæring af kønsdelene. Og nogle piger flygter og går under jorden for at undgå kniven.

### FGM (Female Genital Mutilation)

Der eksisterer flere forskellige former for omskæring af kvinder. I grove træk kan man inddele dem i tre forskellige kategorier:

1. Afskæring af klitoris (og evt. lidt af de små kønslæber)
2. Afskæring af klitoris og de små og store kønslæber
3. Afskæring af klitoris og de små og store kønslæber + sammensyning af mellemkødet, så der kun bliver et lille hul tilbage på størrelse med en lillefingernegl til urin og menstruationsblod. Det er ofte smertefuldt og langvarigt for urin og menstruationsblod at komme ud. Ved første samleje skal hullet sprænges større af mandens indtrængen, eller kvinden skal skæres op. Denne form, den såkaldt 'faraoniske' omskæring, praktiseres mest i Somalia.

Den mest almindelige omskæringsform i Sierra Leone og Tanzania er nr. 2.

Det er forskelligt, hvilket instrument der bruges. Det kan være alt fra en skarp sten til et barberblad eller en kniv. I sjældne tilfælde er det en læge, der udfører lemlæstelsen på et hospital.

**Indvielsen.** I Sierra Leones kantaer består 'indvielsen' af tre dele, eller tre stadier:

#### 1. Selve omskæringen.

Lige så snart pigerne bliver ført ind i kantaen, kaster digbaerne et tæppe over deres hoved eller binder et tørklæde for deres øjne, så de ikke kan se, hvem der udfører omskæringen. Under optimale omstændigheder – men langt fra altid – får pigens før omskæringen en indsprøjtning i selve klitoris mod blodforgiftning.

Derefter griber kvinderne pigens arme og ben og holder dem i et jerngreb, så hun ikke kan rive sig løs, når kniven tager fat, og smerten bliver uudholdelig. Samtidig hamrer andre kvinder på trommerne og synger højt for at overdøve pigernes skrig og forhindre udenforstående i at høre, hvad der foregår i kantaen.

#### 2. Helingsperioden.

Når pigernes kønsdele er skåret af, smøres snitfladerne undertiden med helende urter, eller måske urin. Pigerne bliver malet hvide i ansigtet og på hele kroppen for at vise, at de befinder sig på et hemmeligt og heligt sted. Og de skal nu opholde sig inde i kantaen, indtil sårene er helet. Opholdet er samtidig en slags husholdningsskole, hvor pigerne skal lære at passe mand, hjem og børn og lære at danse og synge. Før i tiden var opholdet langt – fra nogle måneder til et halvt år. I dag er det meget afkortet, fordi alle er fattige efter borgerkrigen. Ingen har råd til at betale et halvt års ophold for deres døtre.



### 3. Afvaskning i floden og fest.

Når helingsperioden er slut, føres pigerne ned til floden og får den hvide maling vasket af som tegn på, at de er nye og rene. Da en glinsende hud bliver betragtet som noget yderst attraktivt, bliver pigerne derefter smurt ind i vaseline, så huden rigtigt kan skinne. De får håret sat og får nyt tøj, sko og smykker samt gaver eller penge. Bagefter bliver der holdt fest for den typisk talstærke familie og de mange venner.

Ligesom vores konfirmation er det en stor festdag. Og det er en dyr dag. Forældrene sparer sammen i flere år for at kunne betale alle udgifterne ved en omskæring, som også omfatter mad til pigerne og digbaerne og pigernes mødre og tanter under opholdet inde i kantaen.

Før i tiden fandt omskæringen sted i puberteten for at lære pigerne alt det, de skulle kunne i deres fremtidige ægteskab. Ved den efterfølgende fest kom landsbyens unge mænd derfor for at se pigerne an og måske udvælge sig deres kommende kone.

I dag bliver både helt små og større piger ofte omskåret samtidig, fordi en familie med flere døtre ikke har råd til at betale for flere individer. Derfor får familien dem alle ordnet på én gang, så argumentet med, at pigerne skal oplæres i kvindelige dyder, holder ikke mere, når også to-årige omskæres.

#### Hvorfor omskæring?

Der er en lang række grunde til, at mange afrikanere er fuldt og fast overbevist om, at FGM er en god og helt igennem nødvendig ting. For at forstå dette er det vigtigt at huske på, at disse grunde er blevet gentaget i århundreder. Forældre har indprentet dem over for deres børn, der senere indprenter dem over for deres egne børn osv. Og ingen har oplyst dem om andet. De vigtigste argumenter er:

- Afskæring af kvindens kønsdele forhindrer forfædrene i at nedkalde grusomme ulykker over familien
- Afskæring af kvindens kønsdele forhindrer, at piger bliver prostituerede eller gravide før ægteskab
- Afskæringen sikrer manden kontrol over parrets seksualliv.
- Afskæringen sikrer, at kvinden ikke er utro
- Afskæringen gør kvinders kønsdele mere hygiejniske
- Afskæringen får kvinders kønsdele til at se pænere og mere tiltrækkende ud
- Afskæringen letter fødslen og gør kvinder mere frugtbare
- Hvis ikke klitoris skæres af, vokser den sig kæmpestor og forhindrer babyens hoved i at komme ud
- Hvis ikke klitoris skæres af, vokser den sig lige så stor som mandens penis
- Hvis ikke klitoris skæres af, forhindrer den manden i at trænge ind i kvinden
- Hvis ikke klitoris skæres af, bliver manden impotent
- Afskæringen er et tegn på kulturel identitet
- Afskæringen viser, at kvinden er en god muslim.

**Fysiske og psykiske skader.** Hvem kan fortænde folk i at ønske deres døtre omskåret, når de fra barnsben har fået indprentet alle fordelene ved FGM og ikke aner, at virkeligheden er det stik modsatte?

De fysiske skadevirkninger af omskæringen er voldsomme. Mange piger forbløder til døde, bl.a. fordi digbaen let kan komme til at beskadige en stor blodåre, der løber tæt ved klitoris. Og på grund af manglende sterilisering af kniven får pigerne ofte betændelse i urinvejene – en komplikation, der kan udvikle sig til nyrebækkenbetændelse. Uden behandling medfører det blodforgiftning og døden. Men alt dette er ingen klar over. Forklaringen på dødsfaldet vil ofte blot være, at den afdøde var en heks.



På grund af betændelse i urinvejene lider mange kvinder af ufrivillig vandladning. Og da vand (også til afvaskning) er en mangelvare, kommer de tit til at lugte af urin. Kvinderne skammer sig og er ulykkelige. Mændene er utilfredse og leverer konerne tilbage til deres familier. Ingen ved, at det skyldes omskæringen.

Betændelsen kan brede sig til æggestokkene og gøre kvinder ufrugtbare. Og hvis digbaerne bruger samme instrument (kniv eller barberblad) til at omskære flere piger uden at sterilisere det, kan en enkelt pige med hiv smitte alle de øvrige.

I stedet for at lette børnefødslen gør omskæring tværtimod fødslen langt farligere. Normalt er de små og store kønslæber meget elastiske og udvider sig under fødslen, så barnets hoved kan komme ud. Men en omskæring danner arvæv, og arvæv kan ikke udvide sig. Kvinden presser derfor alt for længe, og resultatet bliver ofte, at barnet er dødfødt, og at moderen også dør. Men da de færreste er klar over, at døden er et resultat af den omskæring, der fandt sted for flere år siden, er den gængse forklaring også her, at mor og barn er hekse eller onde ånder.

Jeg har flere gange hørt europæere tvivle på, om voksne kvinder skulle have psykiske skader efter omskæringen. Deres argument har været, at kvinder kun får psykiske efterveer af omskæringen, når de flytter til lande uden omskæring, fordi de så føler sig anderledes. Jeg havde virkelig svært ved at tro, at piger – især hvis de har nået en vis alder – skulle kunne gennemgå omskæringens ufattelige smerter uden nogen som helst mén. Men jeg kendte ikke til undersøgelser, der modbeviste påstanden.

Det ændrede sig imidlertid i sommeren 2006, hvor jeg deltog i en konference mod omskæring i Tanzanias hovedstad Dar es Salaam. Konferencen var arrangeret af

TAMWA (Tanzania Media Women's Association), som i bogform har udgivet et meget stort research-materiale, der bekræfter, at de psykiske skadevirkninger er voldsomme.

#### Psykiske konsekvenser af omskæring

- Tilbagevendende mareridt om selve lemlæstelsen
  - Post-traumatiske stress-reaktioner
  - Angstanfald
  - Tab af tillid til andre mennesker (hvordan kan nogen, man har tillid til, lade én lide så meget?)
  - Manglende selvtillid (andre bestemmer over mig og min krop = det kan jeg ikke selv)
  - Manglende selvrespekt (omskæringen viser, at samfundet ikke respekterer mig, sådan som jeg er skabt. Jeg har ingen ret til at eksistere i samfundet med min seksualitet)
  - Psykisk frustration på grund af manglende orgasme
  - Dårligt fungerende ægteskabeligt samliv.
- Islam og omskæring.

Trods de efterhånden veldokumenterede fysiske og psykiske skadevirkninger fortsætter lemlæstelsen, bl.a. med henvisning til religionen: at en kvinde er omskåret, dokumenterer, at hun er en god muslim. Men da det endelig lykkes os at få etableret et møde med de lokale imamer, og vi spørger dem, hvordan Koranen ser på omskæring, svarer den øverste imam i moskéen:

Man kan ikke finde kvinders omskæring nævnt i Koranen. Men det nævnes i en reference i Haditherne. Profeten mødte en kvinde i Medina, der omskar. Hver gang gjorde han hende opmærksom på, at når hun skar noget væk, måtte det ikke være så meget, at det fjernede kvindens seksuelle lyst. Det var det råd, profeten gav. Der står ikke, at han fordømte det, men han sagde altså heller ikke, at kvinder skal gøre det.

Imamerne mener imidlertid ikke, at de kan stoppe omskæringen. En ældre, politisk klarsynet imam forklarer:

Det bedste vil være, at regeringen giver distrikts-





Pyntet til fest efter omskæringen. Foto: Stine Hein og Simon Plum.

lederne besked, og at de derefter giver høvdingene besked om, at regeringen f.eks. forbyder omskæring. Så kan vi imamer støtte regeringen, og så vil det være muligt at stoppe det. Uden støtte fra regeringen kan imamerne prædike fra nu af og til dommedag, uden at der sker noget. Desuden er der mænd iblandt os [dvs. i moskéen], der går ind for omskæring og vil betale for de dumme ritualer. Men hvis det kun er os her i moskéen, der siger stop til omskæring, vil digbaerne bekæmpe os. Det er jo regeringen, der giver digbaerne licens til at praktisere. Dette må stoppes, og ritualerne gøres strafbare. Så kan vi imamer følge op på lovgivningen.

På Kates spørgsmål om, hvorvidt imamerne er bange for digbaerne, lyder svaret, at ja, digbaerne indgyder frygt. Selv præsidenden er bange for dem.

Imamerne forklarer også, at profeten aldrig har sagt, at "digbaerne skal fordrive tiden med at afholde alle de larmende ritualer. Han har heller aldrig sagt, at pigerne skal dyppes i floden! Eller males, så de ligner lig! Den slags har intet med religion at gøre! Kvinderne har sikkert fundet på det

for at tjene penge."

Er omskæring i virkeligheden først og sidst et spørgsmål om penge? Da vi er ved at nå til vejs ende med optagelserne i Sierra Leone, sker der pludselig noget, som bekræfter denne antagelse og lader os ane i alt fald konturerne af håb.

**Som at finde guld.** Det er lykkedes os at få en interview-aftale med høvdinge-digbaen i Magburaka-området, der ligger midt inde i landet. Hendes navn er Na Soko Conteh, og hun er en voluminøs og magtfuld kvinde, den øverste i digbaernes rangorden i dette område. Jeg havde set hende et par dage forinden, men da var hun iklædt en flammende rød, lang, folderig kjole og et højt opsat rødt hovedklæde, mens hun dansende svingede en sabellignende kniv i hånden. Hun var sammen med andre digbaer i færd med at føre en flok omskårne piger ud fra byens kanta og ned til floden





Magburaka-områdets første-digba, Na Soko Conteh. Foto: Stine Hein og Simon Hein..

for at vaske pigernes hvide maling af. Da vi møder hende nu, kan jeg næsten ikke kende hende, for hun er iklædt en almindelig afrikansk brun-mønstret batikkjole og har et lille tørklæde om håret.

På spørgsmålet om, hvilke fordele hun opnår ved at være digba, svarer hun selvbevidst, at hun får respekt, og at folk både frygter hende og holder af hende. Hun får også ris, olie, kylling og penge af forældrene for at omskære deres døtre. Kates bøn om ikke omskæringen kan stoppes, afslår hun kategorisk og fastslår med lynende øjne, at den skik er så fasttømret, at end ikke høvdingene kan rokke ved den.

Kate havde talt flere gange med digbaen før interviewet, og selve optagelserne strækker sig over flere timer. Endelig ser alle emner ud til at være udtømte, og interviewet slut. Jeg spørger Kate, om hun har

fået alt, hvad vi har brug for, og det mener hun. Jeg beder hende alligevel spørge Na Soko Conteh, om der er noget, hun vil tilføje – om hun har glemt noget eller har andre ting på hjerte? Næh, det er der ikke, så vi begynder at pakke apparaturet sammen. Da vi er færdige, sidder hun stadig på træbænken og ser eftertænksom ud. Og nu giver hun pludselig tegn til, at der alligevel er noget, hun gerne vil tilføje. Vi pakker ud og stiller op igen. Og nu siger hun noget fuldstændig uventet:

Kadiatu! *Alt*, hvad vi gør, skyldes fattigdom. Hvis vi havde nok, ville vi glemme alt om den skik. Hvis jeg kunne tjene penge på en anden måde, ville jeg ikke omskære. Fordi der er lidelse forbundet med det. Min gode ven – kom med arbejde, uddannelse og penge! Så holder vi op!

Tænk, at hun indrømmer, at der er lidelse forbundet med omskæringen, og at den



kan stoppes! Det var som at finde guld. De små hår rejste sig.

**Håb!** Jeg er ikke sikker på, at jeg for alvor ville have troet på hende, hvis jeg ikke tidligere havde hørt gynækologen Dr. Koso-Thomas fortælle om et Danida-projekt, hun selv havde været involveret i.

Vi skal filme hende i hendes lille klinik i Freetown. Malingen er skallet af væggene, fattigdommen og forfaldet er åbenlyst. Dr. Koso-Thomas er en lille, væver og meget modig kvinde på cirka 70 år, specialist og konsulent i FGM-spørgsmål og medlem af den panafrikanske sammenslutning Inter African Committee (IAC), der i mange år har kæmpet mod omskæring af kvinder. Det har kostet hende dyrt. Bundulogen har smadret hendes klinik og ødelagt hendes bil, og både hun og hendes familie har modtaget dødstrusler.

Foreningen af Kvindelige Læger i Danmark foreslog i starten af 1990'erne Danida at støtte et projekt i Sierra Leone for at stoppe kvindelig omskæring ved at oplære 28 digbaer i andre erhverv, så de ikke af økonomiske grunde var tvunget til at omskære. Kvinderne blev spurgt, hvad de helst ville lære, og top 3-listen var: at lære at lave sæbe, at lære at bage brød til videresalg og at lære at farve batikstoffer. Projektet lykkedes. De deltagende kvinder holdt op med at omskære, og det viste sig, at de fleste rent faktisk tjente mere på deres nye erhverv, end de havde gjort ved omskæringen.

Dr. Koso-Thomas var en af hovedkræfterne i projektet, og hun ser det i dag som et af de bedste beviser for, at afskaffelsen af omskæring i meget høj grad handler om at skaffe digbaerne andre måder at forsørge deres familier på. Vi ville gerne i kontakt med nogle af de 28 kvinder, men det viste sig, at de alle var blevet dræbt i den brutale

borgerkrig. Undtagen en enkelt kvinde, men hendes datter var død ugen forinden, så hun var i dyb sorg og ude af stand til at medvirke.

Det vil tage lang tid at afskaffe kvindelig omskæring, men der er håb, og i dag er jeg overbevist om, at det vil ske. Men det forudsætter følgende:

- De muslimske overhoveder skal fortsætte med at melde klart ud, at omskæring ikke er et krav i Koranen.
- Landets ledere skal afskaffe digbaernes licens til at omskære og indføre en lov mod omskæring, som håndhæves med strenge straffe.
- Digbaerne skal skaffes andre erhvervsmuligheder. Omskæring er også et spørgsmål om udbud og efterspørgsel. Hvis der ingen kunder er i butikken, kan digbaerne selvsagt heller ikke omskære.
- Der skal gennemføres oplysningskampagner, hvor folk igen og igen får forklaret, at der intet godt er ved omskæring, men at de fysiske og psykiske skader tværtimod er store, hvilket de fleste er totalt uvidende om.

**Filmen som spydspids.** Én ting er de netop beskrevne grænseoverskridende kulturmøder med kvindelig omskæring i Afrika. Men de begivenheder, der tog fart efter filmens færdiggørelse, er ikke mindre eventyrlige.

*Den hemmelige smerte* havde premiere i biograferne den 9. juni 2006, og i forbindelse med premieren blev der afholdt en række debat-arrangementer i Gloria Biografen i København med deltagelse af Kate og mig selv. En af visningerne var arrangeret af Politiken Plus, og blandt publikum var Ellen Buch-Hansen fra den danske ambassade i Dar es Salaam. Hun fandt filmen så vigtig for kampen mod FGM i Afrika, at



hun rejste tilbage og viste den for Tanzania Media Women's Association. TAMWA var ikke et øjeblik i tvivl om, at filmen var det længe savnede værktøj i bekæmpelsen af FGM, og med hjælp fra Ellen Buch-Hansen og økonomisk støtte fra ambassaden iværksatte de følgende store projekt:

Første del bestod i at sende Kate og mig til Zanzibar International Film Festival, hvor *Den hemmelige smerte* var inviteret til at deltage. Vi skulle skabe yderligere kontakter, der kunne sikre filmens udbredelse i Afrika.

Den anden del af projektet var afholdelse af en konference mod FGM i Dar es Salaam med omkring 50 deltagere fra alle de instanser, der arbejder mod FGM, samt Kate og mig. Efter konferencen udsendte TAMWA og den danske ambassade følgende pressemeddelelse:

Af alle film vist de senere år, er der nok ingen, der har berørt folks hjerter dybere end *Den hemmelige smerte*! Filmen har fået tanzanianerne til at indse, at problemet med FGM ikke blot drejer sig om den fysiske lemlæstelse, men også påvirker både ofrene og dem, der udfører omskæring. Det er en lemlæstelse og ødelæggelse af hele en kvinde/piges personlighed: fysisk, følelsesmæssigt, psykisk og åndeligt. (...) Denne film vil hjælpe mange tanzanianske kvinder og piger med at 'bryde tavsheden' og solidarisk medvirke til at afskaffe FGM. (...) Hvis filmen bliver versioneret til kiswahili og andre afrikanske sprog, vil den være i stand til at oplyse mange afrikanske samfund om det omfang, dybde og påvirkning, som FGM har på kvinder og piger.

Tredje del af projektet var herefter at producere en *voice over*-version af filmen på kiswahili, så den også kan forstås af analfabeter.

Den fjerde og sidste del består i fremover at organisere kampagner mod FGM i Tanzania med *Den hemmelige smerte* som spydspids. Den første kampagne blev afholdt i november 2006.

I efteråret 2006 blev jeg sammen med filmens hovedperson tildelt Amnesty International og Salaam DK's Menneskerettighedspris. I foråret blev *Den hemmelige smerte* udvalgt til deltagelse i den internationale filmfestival i Biarritz, ligesom den blev vist ved Amnesty Internationals årlige landsmøde i Danmark. I sommer blev den vist ved den Internationale Kongres for Kvindelige Læger i Ghana, og i september var den med på skandinaviske forskeres fjerde såkaldte FOKO-konference (Forskning om kvinnelig omskæring) i Finland.

Da Dr. Koso-Thomas så filmen for nylig, sendte hun os en lykønskings-mail:

TILLYKKE. Det er en fremragende film (...). Den viser, at det udelukkende handler om PENGE, PENGE, PENGE, og intet andet. Den ledende sovi sagde, at de fortsætter på grund af fattigdom. Denne åbenhjertige indrømmelse er tilstrækkelig til, at mange afrikanske lande – hvor denne praksis er udbredt – kan vedtage en lov, der forbyder omskæring, og redde millioner af uskyldige unge piger fra at få deres kønsdele beskadiget for altid. (...) Denne film vil vise sig at være tidløs, og den vil være en betydelig hjælp for os, der i over 30 år har kæmpet imod kvindelig omskæring.

De overvældende positive reaktioner på filmen har givet energi til at søge yderligere midler til produktion af nye *voice over*-versioner på arabisk, kreol og fransk til distribution i de afrikanske lande, hvor Amnesty International anslår, at cirka 130 millioner kvinder lever som omskårne, og hvor 6.000 piger bliver genitalt lemlæstet hver eneste dag. Disse versioner forventes færdige i starten af 2008.

**Sindssyge vesterlændinge.** I dag er jeg klar over, at afrikanerne ikke er sindssyge galninge, når de lader deres døtre omskære. Undertiden gør de det af angst for represalier. Men de gør det også af kærlighed for at sikre deres døtre det bedst mulige liv. Problemet er blot, at de hele deres liv har



fået indprentet, at omskæring er godt og gavnligt, mens det i virkeligheden er livsfarligt og skadeligt.

Men i Vesten *er* vi sindssyge, for vi lægger os frivilligt under kniven med fuld viden om skaderne. For hvad med de mange danske kvinder, der betaler en digba – øh nej, jeg mener en plastikkirurg – for at skære løs overalt i deres ansigter og kroppe, fordi de/vi/’nogen’ har opfundet vanvitlige og naturstridige idealer for, hvordan vi skal se ud? I starten af det 21. århundrede lader den industrialiserede verdens kvinder sig frivilligt kropsligt lemlæste i skønhedens navn.

Vi betaler for at få skåret brysterne større, maven mindre og lårene tyndere, og for at få suget fedtet ud alle tænkelige steder (hvilket samtidig river en masse fint væv i stykker). Vi betaler for indsprøjtning af kemiske væsker i ansigt og læber med risiko for at deformere dem for evigt. Vi lader os skære i halsen, panden og øjenlågene. Vi brækker næsebenet for at få en ny næse. Vi

knuser hagen for at få en mere markeret. Vi gennemborer tunge, læber, kønsdele og bryster med metalgenstande osv.

Lægerne begynder nu at advare mod brystpiercing, fordi de ser et stigende antal kvinder med beskadigede mælkegange. Arvævet hæmmer amningen og medfører brystbetændelse. Også tandlægerne begynder nu at se skader på grund af piercing. Og ifølge dr. Ellids Kristensen fra Rigshospitalets Sexologiske Klinik er der et stigende antal unge kvinder, der vil have skåret de små og store kønslæber af, fordi de er for store og ser ’ulækre’ ud. De ses for tydeligt i G-streng og stramme bukser. Skal danske unge kvinder nu også til at føde dødfødte børn på grund af arvæv, der ikke kan udvides? Hvornår stopper vi vores egne ’omskæringer’?

*Den hemmelige smerte* kan lånes på dvd på bibliotekerne eller købes hos Angel Film (peter@angelfilms.dk).

Dele af artiklen har været bragt som kronik i dagbladet *Politiken* den 6. marts 2007.